

rozott csoportjaival, s hogy az egyéni irodalmi, retorikai teljesítmény mellett egyenlő hangsúllyal vizsgálja a szónoki beszéd, az írott művek és ezek befogadásának társadalmi, intézményi és kulturális feltételeit.

TÜSKÉS GÁBOR

Private Libraries in Renaissance England. A Collection and Catalogue of Tudor and Early Stuart Book-Lists. Volume(s) I–III. PL-RE 1–86. General Editor: Robert J. FEHRENBACH, Editor in the United Kingdom: Elisabeth S. LEEDHAM-GREEN. New York–Marlborough, 1992–1994. (Medieval and Renaissance Texts and Studies. Vol. 87., 105., 117.) XXIII, 321 p.; XXXII, 283 p., XXX, 182 p.

Sears Jayne klasszikusnak számító műve óta (*Library Catalogues of the English Renaissance*. 1956. reprint: 1983) az angol kutatók számos tanulmányban számoltak be a sorra előkerülő 16–17. századi könyvjegyzékekről. Jayne az 1500–1640 közötti időből 574 jegyzéket említ, s az egyik legutolsó tanulmány csupán a 17. század első feléből 67 olyan püspöki gyűjteményt regisztrál, amelynek katalógusa is ránk maradt. (David Pearson: *The Libraries of English Bishops, 1600–40*. In: *The Library. The Transactions of the Bibliographical Society* 14(1992) 221–257.) 1500-tól 1640-ig a most ismertető kötetek szerzői összességében körülbelül 700 fennmaradt könyvjegyzékkel számolnak (összehasonlításként: ugyanebből az időből a magyarországi területekről ma 195 jegyzéket ismerünk). Fontos különbség azonban, hogy az angolok „jegyzékként” értelmezik már az olyan dokumentumokat is, amelyek egyetlen, azonosítható tulajdonosú könyvet említenek. Ezzel szemben, könyvjegyzéknek csak az olyan feljegyzést tartjuk Magyarországon, amelyen öt tételről legalább annyi kiderül, hogy könyv volt. Az olyan könyves feljegyzést, amely csak összességében említi a nyomtatványokat vagy a kéziratokat (pl. „36 különböző könyv, kicsi és nagy”), ők sem tartják jegyzéknek. A továbbiakban az angol kutatók kiadási és az egyes könyvtételek azonosításában követett módszereit mindig összehasonlítjuk a saját módszerünkkel, azzal, amit a magyarországi könyvjegyzékek feltárása, nyilvántartása, kiadása és feldolgozása terén követünk.

Az angliai és a magyarországi kutatómunka között az az alapvető különbség, hogy ott azok, akik ezt a munkát végzik, alapvetően e munkából élnek, s nem csupán az „ellopott” időben tudnak ezzel foglalkozni. Térveik előre rögzítettek, a program fontossága elismert, s ennek megfelelően számíthatnak arra, hogy amíg ezt a projektet be nem fejezik, addig támogatásban részesülnek. Ennek, és az eddigi feltárómunka előrehaladásának megfelelően a feltárt anyag regisztrálását nem végzik külön sorozatban, hiszen azt egyszerűen az említett Sears Jayne-kötet, másrészt az egyes résztanulmányok már elvégezték. A kiadás és feldolgozás a következő lépésekben történik:

1. Kiadják az egyes jegyzékek olvasatát, és rögtön az egyes tételek azonosítását is nyomtatott formában, a terv szerint 7 kötetben (eddig a most ismertető három kötet jelent meg ebből).

2. Rögtön, tehát elképzelhetően ezen ismertetés megjelenését is megelőzve megjelenik ugyanezen kötetek CD ROM változata is, és ahogy kijön egy, vagy két újabb kötet, a revideált CD ROM-kiadás is követi.

3. Folyamatosan épül az azonosított tételek adatbázisa.

4. Megjelenik majd az appendix-kötet és egy nyomtatott kumulatív index is.

A munkát közel két évtizede kezdték (nagyjából azzal egyidőben, ahogy Magyarországon Klaniczay Tibor és Keserű Bálint is elindította az ezirányú szervezett kutatásokat), s az azonosítással most állnak úgy, hogy gyors ütemben megjelenhetnek a kötetek. (Mi Magyarországon alapvetően más módszert követünk, jöllehet az eredményt tekintve ugyanoda szeretnénk eljutni. Az intézmény-nélküliség és az egész munka anyagi háttérének teljes bizonytalansága arra kényszerít bennünket, hogy a feltárt anyagot lehetőleg minél gyorsabban a szakközönség rendelkezésére tudjuk bocsátani. A bibliográfiai nyilvántartás után (*Könyvtártörténeti Füzetek*) tehát az egyes jegyzékek olvasatát az azokban említett művek azonosítása nélkül közöljük. *Adattár* köteteink használati értéke ezzel természetesen csökken, de előnye is vannak ennek a módszernek: (a.) ami már megjelent, annak a támogatását már nem lehet elvonni; (b.) hazai és külföldi kollégáink viszonylag gyorsan kézbe vehetik az egyébként levéltárakban lévő forrásokat. Az azonosítási munkát a magyarországi ku-

tatások során érdemben csak utazva (tehát Budapesten, vagy éppen külföldön) lehet elvégezni, hiszen egyetlen vidéki könyvtárnak sincsen alkalmas kézkönyv-állománya. Ez lassítja, és drágítja a munkát. Az azonosított tételek adatbázisba szervezése halad, s talán egy-egy nagyobb mennyiségű azonosított rekord CD ROM kiadása sem álom. A kumulatív indexet mi is nyomtatott formában képzeljük el.)

A megjelent három kötet nem egyszerűen kronologikus rendben közli az azonosított jegyzékeket. A sorozat első darabjában összesen négy magánkönyvtár katalógusát találja az érdeklődő: Richard Cox püspökét (1581 – 196 tétel); Sir Edward Stanhope-ét (1608 – 161 tétel), Sir Roger Townshend-ét (1625 körül – 286 tétel) és a Sir Edward Dering of Kent-ét (1640 körül – 631 tétel). A második kötet egy kivétellel diákkönyvtárakat foglal magában (62 jegyzék, 1507–1554, 1–120 tételes jegyzékek), a harmadik a tulajdonosok származását tekintve már teljesen vegyes anyag (20 jegyzék, 1569–1565, 2–225 tételes jegyzékek), főként hagyatéki összeírásokból.

A jegyzékek provenienciáját tekintve csakúgy, mint mindenütt Európában, a hagyatéki inventáriumok számítotak fő forrásnak. Ha valamely tulajdonos valamelyik könyve ma is megtalálható, akkor az azonosítás természetesen az alapján történt – ez azonban Angliában is ritka esetnek számít. A pusztán possessorbejegyzések alapján rekonstruált könyvtárakat ők sem dolgozzák fel a kutatásnak ebben a fázisában. A források természetéből adódóan sok tétel nem volt megfejthető még a nagy kézikönyvapparátussal, vagy a már működő számítógépes rendszerek segítségével sem. Főként olyan esetekben nem, ahol csak egyetlen név szerepel tételként, s az illető szerzőnek számos könyve megjelent, vagy olyankor, amikor egy nem angol könyvről csupán egy-két angol szót említ az összeírás készítője. Az egyes könyvjegyzékeket

először egyszerű olvasatban, majd újra az olvasat után a feloldással is közölnek. Egy-egy jegyzék bevezetése a tulajdonos életrajzát tartalmazza.

Mindhárom kötet hatféle mutatóval jelent meg: (1) szerzők és műveik, anonimák; (2) editorok és kompilátorok; (3) fordítók; (4) kiadók (nyomdász, könyvkiadó, terjesztő) (5) a nyomdahelyek; (6) az egyes könyvek megjelenési éveinek mutatója. A harmadik kötet végén a majdani kumulatív index mintáját is megtaláljuk a már közölt 86 jegyzékre nézve. Ezen index egyes fejezetei mutatják pontosan, hogy milyen adatokat rögzítenek egy-egy (a.) tulajdonosról, (b.) könyvtárról, (c.) jegyzékről, (d.) könyvtételről.

Külön említésre érdemes az az óvatosság, ahogy az egyes nem egyértelmű azonosítású könyvek (és ilyen a nagy többség) adatait a mutatókban elhelyezték. A mutató ugyanis sokszor beszéde-sebb az előszónál, s a rossz csoportosítás rossz interpretáció forrása lehet. A kiadási helyek mutatójának legnagyobb tételei a „Britain”, a „Britain or Continent” és a „Continent”, jelezve, hogy a feloldások többsége a kiadási hely megállapításában bizonytalan. Konkrét hely, nyomdász, kompilátor, fordító stb. csak akkor szerepel a mutatóban, ha a vonatkozó tétel biztosan, vagy igen nagy valószínűséggel az illető kiadás. Az egyes könyvek azonosításakor ennél több adatot közölnek, hiszen a „feltehetően”, „talán”, „és még kiadták” megjelölés nagyon sok helyen kell, hogy szerepeljen.

A lassúság, késettég lehet előny is. Most legalább van egy olyan európai könyvjegyzék-kiadási mintánk, amelyhez a talán csakazértis elkészülő magyarországi kumulatív indexet már hasonlítani tudjuk. Munkánk során az angol tapasztalat mind elvi, mind módszertani oldalról nagyszerűen használható.

MONOK ISTVÁN

A kiadásért felel az Argumentum Kiadó igazgatója
Szedte az Argumentum Kft.
Megjelent 10,725 A/5 ív terjedelemben
HU ISSN 0025-0171
Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdatüzeme
Felelős vezető: Marinescu Miklós
Számítógépes szerkesztés: Köves Gabriella

TARTALOM

<i>Csapodi Csaba</i> : A magyar könyvkultúra Zsigmond korában	1
<i>Soltész Zoltánné</i> : Valentin Geyßler nürnbergi nyomdász 1552-ben kiadott magyar vonatkozású egyleveles krónikája	15
<i>Czibula Katalin</i> : A pest-budai német sajtó színház történeti híradásai 1781–1790 között	25
<i>Hopp Lajos</i> : A Törökországi Levelek első kiadása	38
<i>Geoffroy, René</i> : Német nyelvű emigráns írók magyar kiadóknál 1933–1944 között megjelent művei	51

KÖZLEMÉNYEK

<i>Beöthyné Kozocsa Ildikó</i> : Egy magyar karthauzi kolostor könyvkötéseinek szerkezeti vizsgálata	68
<i>Farkas Gábor</i> : Egy lengyel humanista könyve	76
<i>Csepregi Zoltán</i> : Adalék a „Laubáni Biblia” megjelenési évének kérdéséhez	87
<i>Bellágh Rózsa</i> : Keresztesi József és a Magyar Athenas todaléka	90
<i>Fehér Katalin</i> : Fáy András pedagógiai műve 1816-ból	94
<i>Rózsa György</i> : Vízkelety Béla litografált magyar királyképsorozata	97

FIGYELŐ

<i>Szelestei N. László</i> : Tarnai Andor (1925–1994)	101
<i>Márkus Rozália</i> : A brémai „Deutsche Presseforschung” tevékenysége	102
<i>Monok István</i> : Jean-Francois Van de Velde (1743–1823) kéziratgyűjteményének magyar vonatkozású iratai (Kutatási beszámoló)	106
(-vári): Az orthodoxia története Magyarországon a 18. századig	108

SZEMLE

Angol és skót utazók a régi Magyarországon. (1542–1737). Kiad. Gömöri György. Bp. 1994. Argumentum K. (<i>Kovács Ilona</i>)	110
Staud Géza: A magyarországi jezsuita iskolai színhátek forrásai. IV. Mutatók. Szerk. H. H. Takács Marianna. Bp. 1994. MTA Könyvtára. (<i>Knapp Éva</i>)	111
Balassi bibliográfia. Összeáll. Stoll Béla. Bp. 1994. Balassi K. (<i>Kókay György</i>)	113
Kóhegyi Mihály munkássága. Bibliográfia. Szerk. Pajor Enikő. Kecskemét, 1994. (<i>Bodrits István</i>)	114
Eybl, Franz M.: Abraham a Sancta Clara. Vom Prediger zum Schriftsteller. Tübingen, 1992. M. Niemeyer Verlag. (<i>Tüskés Gábor</i>)	115
Private Libraries in Renaissance England. A Collection and Catalogue of Tudor and Early Stuart Book-Lists. Vol. I–III. New York–Marlborough, 1992–1994. (<i>Monok István</i>) ..	117

SOMMAIRE

<i>Csapodi, Csaba</i> : La culture de livre hongroise à l'époque du roi Sigismond	1
<i>Soltész, Elisabeth</i> : La chronique d'une feuille de Valentin Geißler, imprimeur de Nuremberg, puliée en 1552, ayant un rapport hongrois	15
<i>Czibula, Katalin</i> : Les informations de la presse allemande de Pest-Buda du domaine de l'histoire du théâtre entre 1781 et 1790	25
<i>Hopp, Lajos</i> : La première édition du Recueil d'épîtres de Kelemen Mikes	38
<i>Geoffroy, René</i> : Les ouvrages des écrivains émigrés de langue allemande parus chez des éditeurs hongrois entre 1933 et 1944	51

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>Beöthy-Kozocsa, Ildikó</i> : L'examen de la construction des reliures de livre d'un couvent chartreux hongrois	86
<i>Csepregi, Zoltán</i> : Contribution au problème de l'année de parution de la „Bible de Laubán” ..	76
<i>Farkas, Gábor</i> : Un livre d'un humaniste polonais	87
<i>Bellágh, Rózsa</i> : József Keresztesi et l'annexe de Magyar Athenas	90
<i>Fehér, Katalin</i> : Un ouvrage pédagogique d'András Fáy de 1816	94
<i>Rózsa, György</i> : Une série de portraits de rois hongrois lithographiée	97

CHRONIQUE

<i>Szelestei N, László</i> : Andor Tarnai (1925–1994)	101
<i>Márkus, Rozália</i> : L'activité de „Deutsche Presseforschung” de Brême	102
<i>Monok, István</i> : Les écrits ayant un rapport hongrois du legs de manuscrits de Jean-Francois Van de Velde (1743–1823) (Un compte-rendu de recherche)	106
(– <i>vári</i>): L'histoire de l'orthodoxie en Hongrie jusqu'au XVIII ^e siècle	108

REVUE

Voyageurs anglais et écossais dans l'ancienne Hongrie (1542–1737). Publ. par György Gömöri. Bp. 1994, Argumentum. (<i>Kovács, Ilona</i>)	110
Staud, Géza: Les sources des pièces de théâtre des écoles jésuites de Hongrie. IV. Index. Réd. par Marianna H. H. Takács. — Bp. 1994, Bibliothèque de l'Académie des Sciences de Hongrie (<i>Knapp, Éva</i>)	111
La bibliographie de Bálint Balassi. Réd. par Béla Stoll. — Bp. 1993, Éd. Balassi. (<i>Kókay, György</i>)	113
L'activité de Mihály Kóhegyi. Bibliographie. Réd. par Enikő Pajor. Kecskemét, 1994. (<i>Bodrits, István</i>)	114
Eybl, Franz M.: Abraham a Sancta Clara. Vom Prediger zum Schriftsteller, Tübingen, 1992. M. Niemeyer Verl. (<i>Tüskés, Gábor</i>)	115
Private Libraries in Renaissance England. A Collection and Catalogue of Tudor and Early Stuart Book-Lists. Vol. I–III. New York–Marlborough, 1992–1994. (<i>Monok, István</i>) ...	117